

розуміють любителі спорту, і тому їх ставлення до роздратованих та запальних спортсменів завжди було і залишається негативним.

Проаналізовані автобіографічні видання вищезгаданих спортсменів дають змогу нам визначити основні фактори, які також можуть здійснювати негативний вплив на формування іміджу:

1. Непростойна поведінка на спортивній арені.
2. Застосування заборонених фармакологічних препаратів (допінгів).
3. Порушення законів.
4. Невідповідність морально-етичним вимогам суспільства.
5. Невміння спілкуватись із працівниками ЗМІ.
6. “Зіркова хвороба”.

Названі негативні фактори проявляються по-різному у спортсменів, що пояснюється їх індивідуальними та характерологічними особливостями.

Висновки. Проведені дослідження допомогли встановити, що дія вищевказаних негативних факторів у більшій мірі залежить від виду спорту та рівня мотивації спортсмена.

Імідж в спорті – це складний комплекс, який включає в себе низку чинників, головними з яких є спортивний характер та, звичайно, психологічний фактор.

Щодо спортивного характеру, то варто зазначити, що його можна виховувати відповідно до вимог того чи іншого виду спорту, проте слід враховувати і фактор темпераменту. На тлі психологічних принципів основними для спортивної діяльності є емоційність, готовність до ризику, орієнтація на потреби вболівальників.

Перспективи подальших пошуків у розвитку дослідження вбачаємо у вивченні проблем особистісної деформації спортсмена та методах її запобігання й попередження, особливо якщо враховувати той факт, що після завершення спортивної кар’єри спортсмену необхідно жити серед людей, які не мають ніякого відношення до спорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алехина И. Имидж и этикет делового общения / Ия Алехина. – М.: Дело, 1996. – 112 с.
2. Донцов А. И., Токарева М. Ю. Социальный контекст как фактор взаимодействия меньшинства и большинства // Вопросы психологии, 1998. №3. – С. 115 – 123.
3. Ложкин Г., Терешина Е. Психологический анализ феномена профессиональной деформации личности в спорте // Наука в олимпийском спорте. – 2000. Специальный выпуск. – С. 22 – 27.
4. Маркин В. М. “Я” как личностная х-ка государственного служащего // Имидж госслужбы. М.: Просвещение, 1999. – 122 с.
5. Матюха Ю. Скандалист и дебошир Пол Гаскойн продолжает карьеру в США? // Факты. – 2000. – 18 октября.
6. Позднышев Е. В. Имидж спортсмена: Паблик рилейшнз в спорте / Е. В. Позднышев. - Научно – методическое издание. Часть 1. – К.: ЧПП, 2003. – 106 с.
7. Почепцов Г. Г. Имиджеология / Г. Г. Почепцов. – Рефл – бук. Ваклер, 2000. – 324 с.
8. Федоркина А. П., Ромашкина Р. Ф. Проблемы имиджа в контексте социального психоанализа // Имидж госслужбы. Сборник научных трудов. – М.: ИДФ-СПА Консалтинг, 1996.

Войт М.

Науковий керівник – доц. Андрійчук І.П.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ САМОСТАВЛЕННЯ У СТАРШОМУ ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Підлітковий вік вважають критичним, складним, перехідним. Його кризовий характер і складність полягає у різкому дорослішанні, у стрибку з дитинства в іншу вікову фазу. Підліток стикається з раніше невідомими йому суперечностями у взаєминах з людьми, в яких він губиться.

Період дорослішання, змістом якого є перехід від дитинства до дорослості, супроводжується складними психологічними утвореннями, які пов’язані з розвитком самосвідомості. Розгортання кризи підліткового віку проходить через призму змін особливостей ставлення підлітків до самих себе.

Самоставлення, будучи провідним компонентом структури самосвідомості старшого підлітка, обумовлює розвиток в його свідомості цілком нових психологічних утворень – рефлексії себе, інших, суспільства. Актуальність проблеми самоставлення в підлітковому віці виявляється в тому, що саме в цей кризовий період відбувається становлення самосвідомості

особистості (Д. І. Фельдштейн, Л. І. Божович, І. І. Чеснокова й ін.), яке супроводжується рядом психосоціальних протиріч: з одного боку, підліток сприймає себе як особистість виняткову, ставить себе вище за інших людей, з іншого – сумнівається в собі, але намагається не допускати у свідомість ці сумніви (Т. В. Рябова) [2].

І.С. Кон, В.С. Мухіна та інші зазначають, що критичність у формуванні самоставлення підлітків полягає у тому, що умови становлення самосвідомості та ставлення до себе багато в чому визначають і подальший життєвий шлях підлітків.

Як показує аналіз літератури, самоставлення людини значною мірою визначає оцінку формування уявлень про самого себе, забезпечує прогнозування своєї соціальної ефективності та ставлення до себе, оточуючих, впливає на процеси самоактуалізації, самовдосконалення, самореалізації [1, 3, 4].

Проблема самоставлення вивчається у зарубіжній і вітчизняній психології такими дослідниками, як О. Г. Асмолов, Л. І. Божович, О. О.Бодальов, Л. С. Виготський, І. С. Кон, Г. С. Костюк, С. Куперсміт, В. В.Столін, Дж. Марвел, С. Д. Максименко, В. М. Мясіщев С. Р. Пантелєєв, К. Роджерс, М. Розенберг, Л. Уэльс, І. І. Чеснокова та ін. У вітчизняній психології початок фундаментальних досліджень феномену ставлення людини до себе було покладено завдяки працям О. М. Леонтьєва, С. Л. Рубінштейна, А. Г. Спіркіна, Є. В. Шорохової та теоретичним роботам І. С. Кона й І. І. Чеснокової.

Найчастіше психологічне поняття самоставлення використовується як таке, що комплексно відображає систему ставлень індивіда до себе. Категорія ставлення є ключовою для процесу формування й розвитку особистості, завдяки їй відбувається оцінювання та прийняття чи неприйняття власного "Я". За її допомогою розкривається становлення смислового зв'язку, єдності людини і світу [5].

Психологічне трактування самоставлення полягає у його розумінні як усталеного почуття, що виникає на основі самосприйняття, самооцінки, Я-образу та оцінки значущого оточення. На рівні свідомості самоставлення проявляється у поведінці та діяльності як глобальне почуття "за" або "проти" самого себе у формі самоповаги, аутосимпатії, самоінтересу, очікуваного ставлення з боку оточуючих [3, 6].

Для дослідження особливостей самоставлення старших підлітків, виявлення різних аспектів прийняття-неприйняття ми обрали тест-опитувальник самоставлення (В.В. Столін, С.Р. Пантелєєв), методику діагностики рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера та методику дослідження самооцінки особистості та визначення індексу задоволення собою (Q-сортування В. Стефенсона). Даний блок методик дозволить виявити рівень прийняття-неприйняття підлітками себе, ставлення інших, різні аспекти самоставлення: аутосимпатія, самозвинувачення, самовпевненість, самоінтерес, саморегуляція, задоволення собою.

Дослідження проводилось серед учнів 8-А та 8-Б класу загальноосвітньої школи № 23 м. Тернополя. Вибірку склали хлопці та дівчата віком 13-14 років у кількості 60 респондентів.

Різні аспекти самоставлення старших підлітків відобразив тест-опитувальник самоставлення В.В. Століна, С.Р. Пантелєєва. Результати отримані за даною методикою представлено у вигляді діаграми (див. Рис.1).

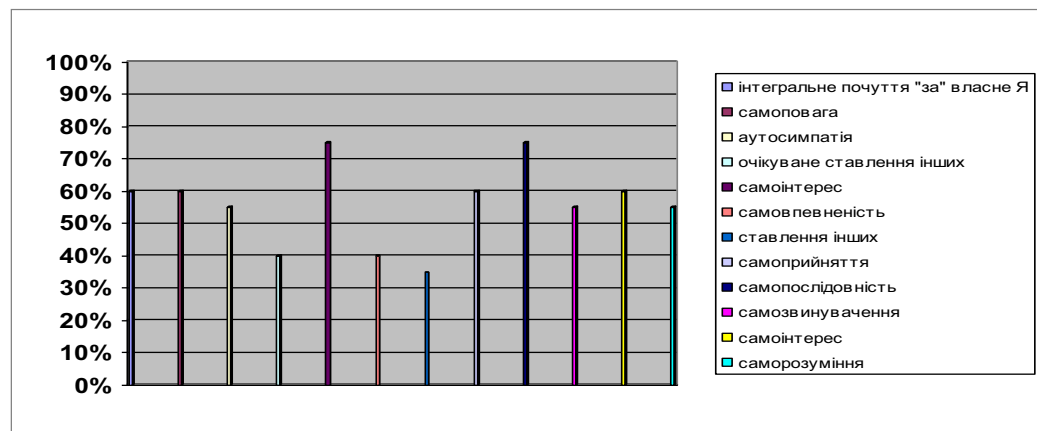

Рис 1. Розподіл результатів обстежуваних за опитувальником самоставлення В.В. Століна, С.Р. Пантелєєва

В цілому, досліджувані приймають себе, знаючи як свої позитивні, так і негативні сторони своєї особистості, що відповідає інтегральному почуттю за власне “Я” (60%). Показники шкал “самоповага”, “самоприйняття”, “аутосимпатія” виявлено у 55% - 60% старших підлітків, що відображає віру в свої сили та можливості, контроль власного життя, довіру до себе. В обстежуваних підлітків в меншій мірі - 40% - проявляється очікуване ставлення від інших, що проявляється як відсутність спрямованості на думку інших, очікування позитивного чи негативного ставлення до себе. Значний відсоток респондентів - 75% - вказує на зацікавленість власною особистістю, на інтерес до власних думок та почуттів. Самовпевненість досліджуваних підлітків спостерігається у 40%, що відображає їхню деяку невпевненість у власних силах і самому собі, у наявності труднощів при прийнятті певних рішень. 75% підлітків вказують на здатність до самопослідовності та самокерівництва. Поряд з прийняттям себе у 55% обстежуваних спостерігаються прояви самозвинування, що набувають характеру низької самооцінки, баченням себе за перевагою недоліків та бажанням змінити себе.

Отже, прослідковується досить високий рівень прийняття себе старшими підлітками, прояви схвалення сторін власної особистості, зацікавлення власним внутрішнім світом. Негативний симптомокомплекс прослідковується у поведінці підлітка власне через самозвинування, бачення себе через недоліки і нереалістичні бажання змінитись.

За методикою діагностики рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера прослідкували особливості характеру взаємин між особистістю, колективом, суспільством з погляду свідомого здійснення пред'явлених взаємних вимог, міру відповідальності.

Так, у 50% респондентів наявний інтернальний локус контролю, що засвідчує про високу міру відповідальності за події, що трапляються у їхньому житті, у можливість самостійно контролювати та керувати своїм життям, не перекладаючи відповідальність на інші зовнішні чинники. 60% досліджуваних вважають, що особисті досягнення та успіхи є лише результатом власних зусиль, старань, проте у сфері невдач лише 30% старших підлітків приписують відповідальність собі у виникненні негативних подій, у решті випадків — орієнтуються на певне невезіння чи винну інших людей. У сімейних взаємостосунках, стосунках з ровесниками, однокласниками інтернальність наявна у 50%-60% підлітків. У сфері здоров'я респонденти в більшій мірі приписують факт здоров'я та хвороби лише власним діям та поведінці, вважаючи, що самі керують та контролюють дані процеси.

Таким чином, старші підлітки в цілому спрямовують результат важливих подій на себе, відчувають відповідальність за власну поведінку і тому здатні нею керувати та видозмінювати. Результати методики підтвердили, що підлітки вбачають у собі основний “осередок” керування власним життям.

Результати методики дослідження самооцінки особистості та визначення індексу задоволення собою (Q-сортування В. Стефенсона) дали можливість оцінити наскільки обстежувані старші підлітки приймають себе, проаналізувати рівень їхньої самооцінки, рівень задоволення собою (див. Рис 2.).

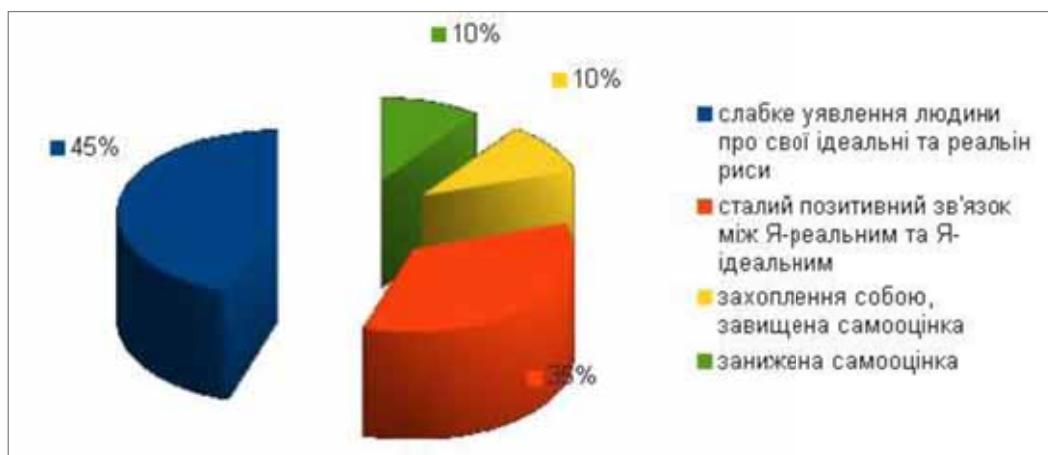

Рис 2. Розподіл результатів досліджуваних за методикою В. Стефенсона.

Як показав аналіз дослідження у 45% обстежуваних спостерігається нерозвинуте функціонування Я-реального та Я-ідеального, що безпосередньо відображається у слабких уявленнях підлітків про свої ідеальні та реальні риси, відсутності чітких уявлень про бажаного себе. 35% обстежуваних вказують на наявність сталого позитивного зв'язку між Я-реальним та Я-ідеальним, що передбачає самовідповідність персоніфікованому ідеалу, психологічну адаптацію підлітка до свого внутрішнього світу. 10% респондентів вказують на повне самоприйняття власної особистості, що в результаті відображає їхню адекватно завищену самооцінку. У 10% досліджуваних спостерігається наявність негативного зв'язку між Я-реальним та Я-ідеальним старших підлітків, що відображає невідповідність або розбіжність уявлення людини про те, якою їй потрібно бути, й уявленням про те, якою вона є за своїм переконанням насправді. Звідси випливає психологічна неадаптованість і навіть дезадаптованість підлітків, психічне неврівноваження. Дана невідповідність викликає тривогу, відчуття загрози, дискомфорт та супроводжується заниженою самооцінкою.

Отже, на основі отриманих даних емпіричного дослідження за допомогою тест-опитувальника самоствавлення В.В. Століна, С.Р. Пантєєва, методики діагностики рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера та методики дослідження самооцінки особистості та визначення індексу задоволення собою (Q-сортування В. Стефенсона) ми прослідкували особливості ставлення старших підлітків до самих себе, прийняття-неприйняття себе. Результати показують, що підлітки в цілому приймають власну особистість, досить адекватно схвалюють себе. У них спостерігається неабиякий інтерес до власної особистості, бажання пізнати себе та вдосконалити. Проте присутні аспекти самозвинувчення (55%), бачення переважно своїх недоліків. Відповідно, спостерігаються прояви заниженої самооцінки (10%) та слабого функціонування самосвідомості окремих підлітків. Спостерігається слабе уявлення про наявні риси власної особистості та ті, якими б хотілось володіти (45%), що може визначати нерозуміння себе та бажання себе пізнати.

З метою формування позитивного ставлення старших підлітків до самих себе, гармонізації їх особистості, задоволення бажання пізнати себе ще краще та вдосконалитись варто провести тренінгові заняття, які, на нашу думку, дозволять якісно підвищити рівень самоприйняття та самооцінки, розкриють їхню особистість, що є перспективою наших подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс / Общ. ред. В.Я.Пилиповского. – М.: Прогресс, 1986. – 424 с.
2. Вільдгрубе С.О. Самоствавлення підлітків в умовах соціальної депривації. / С.О.Вільдгрубе // Збірник наукових праць. Психологічні науки. - 2011. - Т.2. Вип.4. - С. 40 - 43.
3. Вільдгрубе С.О. Психологічні шляхи формування самоствавлення в контексті психологічної адаптації особистості. / С.О. Вільдгрубе // Проблеми сучасної психології. - 2012.- Вип.16. - С. 95 -104.
4. Джемс У. Психологія / У. Джемс / Под ред. Л. А. Петровской – М: Педагогіка, 1991. –368 с.
5. Кириленко Т., Колодяжна А. Систематизація проблем вивчення самоствавлення особистості. / Т. Кириленко, А. Колодяжна // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Психологія. Педагогіка. Соціальна робота. - 2010. - №1. - С. 29 - 33.
6. Кольшко А.М. Психологія самоотношения: Учеб. пособие / А.М. Кольшко. – К-Гродно: ГрГУ, 2004. – 102 с.
7. Столин В.В. Самосознание личности / В.В. Столин. – М: МГУ, 1983. – 284 с.

Волчук Л.

Науковий керівник – асист. Слозанська Г.І.

ПРОБЛЕМА ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ

Економічна та соціальна криза наприкінці ХХ ст. ускладнила функціонування як загальнотеоретичної, так і галузевої соціології. За відсутності фінансування майже не проводяться масштабні дослідження, які б могли з'ясувати сільські молодіжні проблеми в умовах трансформації політичної, соціально-економічної систем. Значно скоротилась кількість дослідних центрів, проблемних лабораторій з вивчення сучасної молоді.

Непродумане економічне реформування села породило сьогодні цілий комплекс економічних та соціально-культурних проблем, найголовнішими серед яких є:

– низький рівень життя, безробіття і значна економічна та соціальна залежність від батьків;